

# KÜRESEL SÖMÜRÜNÜN AKADEMİK AYAĞI PARALEL BİLİM

Konuğumuz Stratejist Mücteba Şentürk. Kendisi Londra'da yaşıyor. Türkiye'ye zaman zaman geliyor. Biz de bu gelişini bir fırsat bildik. Özellikle dünyada ilmin ne yöne doğru evrildiği konusunda kendisiyle bir mülakat yapacağız. Bu işin tabii ki köklerine de inmek ve olayın tarihsel boyutuyla ilgili kendisinden bir takım bilgiler almak istiyoruz.

**Mustafa Arslan: Euzubillahimineşşeytanirracim Bismillahirrahmanirrahim. Öncelikle Türkiye'de ilmin geldiği nokta ve nereye gittiğini anlamaya çalışıyoruz. Bununla birlikte bu gidişin Dünya ile bağlantıları ve bizlerin Batı'dan ne derece etkilendiğimizi masaya yatırmak istiyoruz. Bu konuda sizden bir genel çerçeve alalım, ondan sonra da diğer sorularımıza geçelim.**

Öncelikle şunu söylemek isterim, Bu günkü dünyanın şekillenmesinde Anglosakson dediğimiz sistem yaklaşık iki yüz senelik bir süre içerisinde Avrupa'da ön plana çıkmıştır. İngiliz sistemi olan bu model yaklaşık 1689'lu yıllardan itibaren meşruti krallık çerçevesinde bir devlet sistemi olarak Avrupa'yı etkiledi. Yaklaşık yüz sene sonra Fransa'daki yeni yapılanmada etkili oldu. Bu sistem eskiden Prusya dediğimiz Almanya'yı da etkileyerek bütün orta Avrupa'da etkili oldu. Norveç'in böyle bir sistemde 1815'lerde kurulması, yine 1815'lerde Avrupa'nın şekillenmesinde ön plana çıkan Viyana Kongresi'nin oluşması gibi etkenler, günümüz Avrupa'sının öz geçmişi içinde çok önemli bir yere sahiptir. Eğitim ve bilim açısından konuya baktığımız zaman 19. y.y. hemen bütün ilimlerin ayağı yukarı kuluçka

döneminden üretim dönemine geçtiği, özellikle sosyal bilimlerde, mesela psikolojide, modernite anlayışında, siyaset biliminde, uluslararası ilişkilerde, emperyalizmin anlaşılması ve kurumsallaşmasında, ekonomide birçok ilmi faaliyetlerin bu dönemde geliştiğini görüyoruz.

Almanya'dan örnek verecek olursak; mesela Hegel'in çıkması, İngiltere'de vefat eden Carl Marks'ın yine bu çevreden çıkması, Engels'in, Rusya'yı etkileyen Troçki'nin, Carl Rabek'in bu dönemde yaşamış olması bir tesadüf değildir. Çünkü 19. y.y.'da ciddi derecede ilmi faaliyetler ortaya çıkmıştır. Evet belki bunun altında pozitivist bir damar olabilir. Avrupalılar şunu görmüştü. Ancak çalışarak bir şey elde edilebilir, çalışmadan

Dünyanın hemen hemen bütün siyasî hareketlerin, aklınıza gelebilecek bütün anarşik hareketlerin, bütün muhalif grupların temsilcilerinin belki de en önemli merkezleri Londra'dadır.



bir şey elde etmek mümkün değil. Süleymaniye Vakfı'nda da zaman zaman dinlediğim âlem kitabını din ve bilim birlikteliği ile yeniden okuma fikrinin kâinatı okuma ayağı ile ilgili yeryüzündeki hemen çoğu; ekonomik, biyolojik, siyasal, sosyal, felsefi araştırmaların bu dönemde yoğunlaştığını görüyoruz. Bu bakımdan 19. y.y.'i anlamak aşağı yukarı bugünkü modern dünya dediğimiz dünyanın bütün koordinatlarını görmemize yarıyor. 19. y.y. bu yüzden bizim için de çok önemli. Mesela İlber Ortaylı bundan 30-35 sene önce "İmparatorluğun En Uzun Yılı" isimli bir kitap yazmıştı. Gereğesi tam da buydu. Çünkü Batı'da muhteşem bir gelişmişlik kaydedilmişti. Ortada İngiltere ve onu takip eden Fransa gerçeği vardı. Bu iki devlet dünyanın hemen hemen %70'ini fiilen işgal etmişlerdi.

Dar anlamda eğitimi konuşacaksak, İngiltere özelinde kurumsal olarak ciddi üniversiteleri ve Avrupa'dan bir takım çevreleri de etkileyen Anglosakson sisteminin, eğitimde de ön plana çıkarak, hepimizin bildiği gibi ABD'yi de etkileyen uluslararası bir sistem haline geldiği tespitini yapmalıyız.

**Mustafa Arslan: Yani bir bakıma bugünkü bilimin de metodik temellerinin atıldığı bir dönemden bahsediyoruz.**

## Temeller 19. y.y. da atılıyor

Evet. Bu bakımdan 19. y.y.'i her açıdan iyi değerlendirmemiz lazım. Şu anda Avrupa bir miras yedi durumun-

dadır. Bazı çevreler, biliyorsunuz, "Yaşlı Avrupa" diyor. Neden yaşlandı? Çünkü 19. y.y.'da görmüş olduğu o yüksek performansın şu anda devamı gelmemekte. Nasıl bizde 18. y.y.'in başlarında Lale Devri'ndeki gibi sanatta, felsefede, kültürde bir durağanlık söz konusu olduysa, Batı'da da bu gün özellikle sosyal bilimlerde benzerini görmekteyiz.

### **Fatih Orum: Onlar da bunun farkındalar mı?**

Farkındalar. Mesela özellikle İngiltere'de yaklaşık 10 sene önce başbakan olan Tony Blair'in söylediği gibi "Education, Education, Education" (Eğitim, Eğitim, Eğitim). Görüyorlar ki eğitimin haricinde şu anda dünyada ön plana çıkarabilecekleri, dünyayı tekrar hegemonyaları altına alabilecekleri başka bir alan kalmadı. Çünkü bilim ve teknoloji bildiğiniz gibi tamamen Uzak Doğu'ya kaydı. Buna mukabil, dünya hegemonyasında siyasal rejim olarak ABD'nin İkinci Dünya Savaşından sonra ön plana çıkmasıyla İngiltere'nin elinde kullanabileceği çok önemli metalar da kalmadı. Bu bakımdan sadece kendi kültür ve tarihsel olarak oluşturduğu bu mirası, muazzam bir propaganda ile şu anda pazarlıyorlar.

**Mustafa Arslan: Bunu sürdürülebilir hale getirecek siyasete de ihtiyaç var! Bu konuda çok da başarılılar.**

Evet çok. Özellikle Fransızcanın İkinci Dünya Savaşından sonra geri kalması, İngilizce'nin tek başına bir dünya hegemonyası oluşturması her açıdan hakikaten

# Röportaj

HASAN MUSTAFA ARSLAN

çok önemlidir. Bugün artık spordan denizciliğe, havacılığa, eğitime, diplomasiye vs. aklınıza gelebilecek her alanda dünyada literatür dil İngilizce'dir.

Şöyle bir örnek vereyim. Bugün Londra'da yaklaşık 300 tane dil konuşulmaktadır. Dikkat buyurun. Ak-sanlarıyla beraber sadece Londra'da 300 tane farklı dil konuşuluyor. Dünyanın hemen hemen bütün siyasi hareketlerin, aklınıza gelebilecek bütün anarşik hareketlerin, bütün muhalif grupların temsilciliklerinin belki de en önemli merkezleri Londra'dadır.

**Mustafa Arslan: Osmanlı döneminde İstanbul'daki yapı da buydu. Tam benzer bir durum söz konusu.**

Evet bizdeki gibi. Ancak bir inkitaya uğramadığı için o devlet geleneğini orada görüyorsunuz. Bugünkü modern İngiltere 1200'lü yıllarda, 11. y.y.'da Alman Normanlar tarafından gelenlerin, Keltler dediğimiz İskoçya ve Galler'li insanlarla savaşmaları sonucu kurulmuş. Bizdeki Selçuklular'a tekâbul ediyor. 1060'lı 1070'li yıllar aynı dönemdir. Aynı dönem içerisinde tabi ki hızlı bir şekilde Avrupalılaşma sonucunda Alman dilinden devşirilmiş bir İngilizce ortaya çıkıyor. Ondan önce İngilizce diye bir dil zaten yoktu. İngilizce

çok yeni bir dildir. Böyle olunca bütün Avrupa dillerinin de süzgecinden geçmiş bir dil olarak, bir kültür-medeniyet olarak, bildiğimiz gibi 18-19. y.y.'da ön plana çıkıyor. İngilizce'yi artık dünyada bir kültür ve bir medeniyet hegemonyası aracı olarak ele alabiliriz.

**Erdem Uygan: Söylediklerinizden anladığımıza göre artık bu Anglosakson sistemin içeriği zayıflamış, hatta gerilemeye başlamış, üretilecek bir şeyi kalmamış. Ancak oturtulmuş bir eğitim sistemi var ve doktorası, lisansı, lisans üstüsü vb. ile kurumsallaşmış. Bütün dünyada geçerli olan sistem ne durumda? Sistemin kendisi hiç sorgulanıyor mu? İngiltere'de metot anlamında bir tartışma var mı? Bugün siz onların koyduğu kurula, şablona uymazsanız akredite olamıyorsunuz. Ya da dünyada geçerli olan tek şablon bu. Sizin başka bir şekilde eğitilip kendinizi geliştirdiğiniz zaman bunu karşı tarafa ispatlama şansınız yok.**

Çok doğru. Söylediğiniz gibi zaten o epey bir zamandır sorgulanıyor. Hem sosyal bilimlerde sorgulanıyor hem de bilim ve teknolojiye. Üretimin Uzak Doğu'ya kaymasından sonra teorik olarak bir takım şeylerin tekrarlanmasından ileri gidilemedi. Özellikle fen ilimlerinin



En fazla birkaç doktora ile halledilebilecek bir konuya 70-80 tane doktora yaptırılıyor. Bunun aslında bir nevi emperyal İngiliz propagandası olduğu anlaşılıyor. Bu, "ilmin sınırlarını biz belirleriz" demektir.

ve diğer ilimlerin ABD'ye kayması da hem İngiltere'de hem Kıta Avrupa'sında bir sorunsal. Onun için Yaşlı Avrupa kavramı ortaya çıktı. 19. y.y.'da yapılmış klasik öğretilerin tekrarlanarak yine mirasyedi gibi tüketildiği bir durum söz konusu.

**Erdem Uygan: Sistem kendini tekrar ediyor diyorsunuz...**

Mesela size bir örnek vereyim. John Locke hakkında 70-80 tane doktora yaptırılıyor. Halbuki John Locke'un felsefesi nedir; yaşama şartları neydi; etkilendiği fikir ve düşünceler nedir? Söylediklerine bakıyorsunuz bu anlaşılabilir bir şeydir. En fazla birkaç doktora ile halledilebilecek bir konuya 70-80 tane doktora yaptırılıyor. Bunun aslında bir nevi emperyal İngiliz propagandası olduğu anlaşılıyor. Bu, "ilmin sınırlarını biz belirleriz" demektir. Kendilerinde ki emperyal kültürün alt yapısında bu var. Nasıl ki siyasal olarak İran'dan Fas'a kadar sınırları çizdilerse çok yakın zaman öncesine kadar, bu gün bile onun etkisi görülmektedir. Kendilerini bir defa o hegemon kültür çerçevesinde hâkim unsur olarak görüyorlar. Bütün felsefelere, bütün dinlere de bu çerçevede bakıyorlar.

**Erdem Uygan: Dünya da o çerçevenin içinde yaşamaya razı zaten.**

Tabi tabi. Bu bakımdan, şu anda konumuz olmamasına rağmen, demokrasi tartışmaları, toplumların özgürleşmesinden bahsedilmesi, sadece zevahiri kurtarmak için yapılan şeylerdir. Asıl hedefleri klasik olarak İngiltere'nin menfaatleri, tarihsel olarak oluşturduğu menfaat ağı, menfaat köprüleridir. Eğer bunlara herhangi bir zarar geldiği zaman -ki dünyadan bunlara

gelen muazzam derecede katma değer vardır- o zaman İngiliz devletinin ve siyasal yapısının zorlayıcı bir takım özelliklerini görüyoruz.

**Erdem Uygan: Orada bu takım şeylere karşı sesler yükseliyor mu?**

## 100 Bin Sterline Doktora

Tabi ki ciddi derecede akademik çevrelerden yazılar okuyoruz. Öncelikle şunu söylemek lazım: Belli üniversiteleri var. Şu anda 150-160 kadar üniversiteleri var. Bunlar arasında sadece yabancı öğrencileri kabul eden, bir nevi ticarî kuruluşlar gibi çalışan vikipedi kültürü diyebileceğimiz, kısa kısa, özet konularda master ve doktora yaptırıyorlar. Mesela henüz geçenlerde bir yakınımıza "süt üretimi ve süt dağıtımı" konusunda master yaptırıldı. Abartmıyorum, 35 sayfalık, benim de inceleme fırsatı bulduğum bir tez. Doktora tezleri de bunlardan çok farklı değil. Özellikle sosyal bilimler için söylüyorum, mesela Oxford gibi çok özelleri hariç bunu tamamen bir ticarî meta olarak görüyorlar. Bir de tabi ki kültür emperyalizmi olduğu için Pakistan'dan, Bangladeş'den, Uzak Doğu'dan insanlara bir takım dereceler verebilmek için! Bunlar ülkelerine döndüklerinde çok da yüksek derecede maaş alıyorlar. Yüksek bir rütbeye, makama gelebildikleri için. Hemen söylemek lazım bir doktoranın maliyeti şu an yaklaşık yüz bin sterlin.

**Erdem Uygan: İngiltere'ye gidip doktora almak isteyen biri yüz bin sterlin mi veriyor?**

Bu en az. Tıp gibi alanlarda bu çok çok daha fazla oluyor. Çünkü siz öğrenci gönderiyorsunuz, öğrencinin diğer masrafları da var. Bütün bunlara baktığınız zaman en az yüz bin pound. Tıp gibi alanlarda yıllığı yirmi beş bin pounda çıkıyor sadece okul ücreti.

**Erdem Uygan: O zaman siz önce İngiliz Eğitim sistemi gibi bir marka oluşturuyorsunuz. Cep telefonu gibi. Birisi aynı telefonu yapsa üç yüz liraya satamaz ama öbürüne üç bin liraya kuyruğa giriliyor.**

# Röportaj

HASAN MUSTAFA ARSLAN

**Mustafa Arslan: Buradaki düzeni İngiltere üzerinden konuşuyorsunuz. Bunu Batı olarak ele alacak olsak da sanırım durumun çok farklı olmadığını görebileceğiz. Yeni bir şey söyleyememe, bir binanın üzerine artık yeni bir kat çıkılamaması pozisyonunda. Diğer ülkeler yani buraya öğrenci gönderen ülkeler bunun farkında mı? Neticede yüz bin pound dediğiniz parayı insanlar kendileri karşılayamazlar. Birileri bunlara destek olur. Ya bir kurum ya da devletin verdiği burslar şeklinde. Dediğiniz gibi bu adama bu yatırımı yaptıktan sonra o adamı alıp bir yere koymak zorundasınız. Sonra niye gönderdin? Bunca masrafı niye yaptın? diye sorarlar adama. Bizler yani Türkiye'deki yapılar bu durumun veya bu çürümenin farkında mıyız?**

Ben buna Oktay Sinanoğlu Hocanın kitabından yaklaşıyorum. Bundan yıllar önce Oktay Hoca, 1949 yılında, İsmet İnönü zamanında, Türkiye Devleti ile ABD'nin bir anlaşma yaptığını söylüyor. Yüksek öğretimde sekiz kişilik bir kurum oluşturuluyor. Ankara'daki Amerika büyük elçisinin oyu iki oy olarak kabul ediliyor ve tamamen Amerikan emperyalizmine ve sistemine uygun bir üniversiteler arası anlaşma yapılıyor. Üzerinden 60 sene geçmiş. Türkiye maalesef Batı'ya sadece öğrenci gönderen, ama bunun sonucu olarak herhangi bir bilimsel katkı, büyük bir fayda sağlamayan süreç yaşamıştır. Bu söylediklerim sadece benim kanaatlerim değil, çok farklı eğitim sistemlerinden gelen arkadaşların da düşünceleri farklı değil. Bunların içerisinde tıp doktorları var, mühendisler var bilgisayar hocaları var, mikro elektrik uzmanları var, hukukçular var, psiko-

Batılılar, Türkiye ile ilişkileri söz konusu olduğu zaman muhatap alacakları, dirsek teması kurabilecekleri, İngilizceyi karşılıklı olarak anlayabilecek seviyede olan kadrolar kazanıyorlar.



loglar var. Bizim de Londra'da böyle ilmi bir çevremiz var ve her hafta eğitim süreçleri itibariyle özellikle Eylül ayından Mayıs ayına kadar sürekli toplantılar yaparız. Ortak kanaati söylüyorum. Bu eğitim süreçleri bizde Batı'yla dirsek teması oluşturabilecek insanlar yetiştirmeden öteye gitmiyor. Burayı lütfen dikkate alınız. Batılılar, Türkiye ile ilişkileri söz konusu olduğu zaman muhatap alacakları, dirsek teması kurabilecekleri, İngilizceyi karşılıklı olarak anlayabilecek seviyede olan kadrolar kazanıyorlar. Mesela Çin de Rusya da öğrenci gönderiyor. Çin, nüfus itibariyle Batı'ya en fazla öğrenci gönderen ülkeler arasındadır. Yine de nüfusuna göre Türkiye bir numaradır. Türkiye'den özel olanaklarıyla da gidenler vardır ki bunlara bakıldığı zaman ülkemizde korkunç derecede bir Batı hayranlığı olduğunu, platonik bir bakış açısının varlığını maalesef görebiliyoruz.

**Erdem Uygan: Bunların acaba pozitif bilimler, sosyal bilimler gibi bir oranı var mı? Ne kadar sosyal bilimler? Ne kadar mühendislik alanındadır?**

Daha ziyade fen bilimleri adı altında gidiyorlar. Fakat size bir mukayese olsun diye söylüyorum. Bir yakınının da katkısıyla bizzat, yani şahsı görerek yapmış



olduğumuz bir konuşmadan naklediyorum. Mesela Çinlilerden 1960-70 nesli dediğimiz kuşak, getirilip de İngiltere'de, Fransa'da, Almanya'da eğitim gördükten sonra şu anda Çin'de, Uzak Doğu'daki çok büyük şirketlerin kurucuları oldular. Bunlar Avrupa'yı, Amerika'yı devre dışı bırakan çok büyük kuruluşlar kurduklar. Şunu sorgulamak lazım. Böyle bir ortamda Türkiye neden hala 2016 yılında bir otomobil yapabilir miyiz tartışması içine giriyor. Halbuki biz biliyoruz ki rahmetli Erbakan Hocanın 1950'li yıllarda Gümüş Motor projesi vardı, devam ediyordu. Bir takım eller o projeyi bir şekilde kapattı ve üstünü tamamen bir daha açılmamak üzere örttü. Bana öyle geliyor ki, lütfen mazur görün, sanki birileri Türkiye'yi bilim ve teknolojiye bağımlı kıлып, sadece pazar olarak, marketin en önemli müşterisi olarak görmek istiyor. Ben böyle düşünüyorum. Fakat özellikle fen bilimlerinde, sanayi, bilim ve teknolojiye Uzak Doğu ülkeleri bizden fersah fersah ileri gittiler. Bunun çok ciddi derecede tahlil edilmesi lazım. Teklifler konusunda söyleyeceğim şeylerden bir tanesi şu olabilir: Bir defa Türkiye'de kesinlikle uluslararası üniversitelerin kurulması lazım. Türkiye'nin öğrenci gönderen değil, öğrenci kabul eden merkez olması lazım. Sosyal alanlarda, siyasal alanlarda, eğitim kültür

alanlarında hatta fen ve bilim alanlarında da bir takım partnerler oluşturarak Japonya'dan Kanada'ya kadar hocalar getirilerek ciddi anlamda enstitüler oluşturulması lazım.

**Mustafa Arslan: Bahsettiğiniz olumsuzluklarla ilgili Nuri Demirağ hikayeleri, Devrim Arabaları gibi bir sürü bir şey söylenebilir. Ben şunu merak ettim. Dediniz ki, Batı'da bu işler ticarileşti, insanlar göstermelik doktora, master vs. yapıyor. Bir de Batı'nın kendi içinde, aslında diğer ülkelere çok vermek istemediği ve derin bilginin üretildiği noktaları var aslında. Galiba üçüncü dünyadan saydıklarını oralara yaşatmıyorlar. Peki bu kastı delip de oralara gidebilme imkanı hiç mi yok? Ya da bunları yapanlar var mı? Sonuçta adamların bilimde meydana getirdikleri bir üstünlükleri var. Bu üniversitelere girmek Türkler için mesela çok mu imkansız veya zor?**

70'li yıllardan sonra artık üniversitelerden ziyade enstitüler ve 80'lerden sonra enstitüleri de terk edip şirketleşme yönüne gidilmiştir. Şirketleşmede filtre ederek seçici olunuyor. Ayrıca kontrat yapılan şahısların 5 sene 10 sene sizinle çalışması taahhüt edilmiş oluyor. Bu Amerika'da da şu anda Çin'de de Avrupa'da da böyle. Artık o insanlar sizin için üretmeye başlıyorlar. Yani kalkıp da yabancı ülkeden gelen bir insana siz her şeyinizi açıp bütün bilgisiyle kültürüyle sanayiyi estetiğiyle vermiyorsunuz. Söylediğim gibi üniversitelerde genel olarak ansiklopedik bilgiler verilmektedir. Sosyal bilimlerde böyle olduğu gibi fen bilimlerinde de bu böyledir. Mesela Almanya'da ileri teknoloji ürünü tıbbi cihazlar, en ufak bir bilgi dışarıya sızmasın diye çok özel güvenlik sistemleri altında, kapalı bir sistem içerisinde yapılmış. Neden! Çünkü bilim böyle bir şey. Türkiye'de Makine Kimya Enstitüsü'nün yapmış olduğu bir silahı hatırlarsınız. Bir yetkili, sırları birkaç milyon dolara satarken yakalanmıştı. Avrupa'da böyle bir kayıtsızlık göremezsiniz. Çünkü oralar çok özel yerlerdir. İngiltere'de de bu böyledir.

**Mustafa Arslan: Genel meseleyi anladık gibi geliyor. Ben şunu merak ediyorum. Fizik kimya**

**vs. pozitif bilimlerde oradaki tekamül, gelişme bir şekilde görülüyor. Bir hedef koyabilirsiniz. Sosyal Bilimlerde bu nasıl geliyor? Özellikle İlahiyat alanında nasıl bir profil görüyoruz. Batı'dan buraya bakıldığında veya buradan Batı'ya bakıldığında nasıl bir durum var? Bizim oradaki İlahiyatçılarımızın durumu nedir?**

## Papaz'dan Ebu Hanife Doktora-

Size bir örnek vereyim 90'lı yılların sonuydu, galiba 98'di. Londra'daydık bir arkadaş çevresi ile tanıştım. Bunlar Türkiye'den, İlahiyat alanında lisansüstü eğitim için gelmişlerdi. Ben de o zaman Londra'da İslam felsefesi okuyordum. Son sınıftaydım. Bir tanesi ile konuşurken, "Ben Marmara İlahiyat'tan geldim. Manchester'da ilahiyat doktora yapıyorum" dedi. Doktora konusunu sordum. "Ebu Hanife'nin Fıkıh Usulü hakkında doktora yapıyorum" dedi. İnanılacak gibi değildi. Hani Mısır'da olsa Suudi Arabistan'da olsa neyse. Ebu Hanife'nin fıkıh usulü hakkında İngiltere'de nasıl olur da doktora yapılır? Kendi hocam vardı, Ezher'de Profesör'dü. Londra'da İslam Enstitüsünde ders veriyordu. Diğer bir hocam olan Zeki Bedevi'ydi, onların yanında 4,5 sene çalıştım. Bu durumu hocama anlatınca hocam hayretler içerisinde "O doktorayı yaptıran şahıs papazdır" dedi. "Pazar günleri ayin yapar. Kendisiyle çok da tartıştım. Siz nasıl olur da hem papazlık yapıyorsun, hem papaz olarak sana bu yetkiyi sana bu bilgiyi kim veriyor da Ebu Hanife gibi önemli bir mezhep imamı hakkında ve onun fıkıh usulü hakkında doktora yaptırıyorsun" diye tartıştığını anlattı. Ben buna çok taaccum etmişim açıkçası, fakat baktım ki sadece o arkadaşımız değil daha birçokları, hadis alanında tefsir alanında İskoçya'da, Londra'da doktora programları yürütüyorlar. Daha sonra gördük ki bu sadece kültürel bir hadise değil, dinî bir proje... İngilizlerin kendi heveslerine göre dini de yönlendirmeye çalıştıklarını anladık. Mesela 19. y.y'ın ortalarında, bizim de henüz Batı'ya açılma sürecimizde olan tartışmalardan bir tanesi, bu Batılı üniversitelerde şarki-

Bir tanesi ile konuşurken, "Ben Marmara İlahiyat'tan geldim. Manchester'da ilahiyat doktora yapıyorum" dedi. Doktora konusunu sordum. "Ebu Hanife'nin Fıkıh Usulü hakkında doktora yapıyorum" dedi. İnanılacak gibi değildi. Hani Mısır'da olsa Suudi Arabistan'da olsa neyse. Ebu Hanife'nin fıkıh usulü hakkında İngiltere'de nasıl olur da doktora yapılır?

yat araştırma kurumlarında İslâm araştırılırdı. Mesela Tanzimat döneminin en önemli olaylarından sayılan Namık Kemal'in yazdığı "Renan Müdafaaanesi" vardır. Orada "İslam gelişmeye engeldir, İslam gerici bir dindir" deniliyordu. O tartışmalar çerçevesinde adeta copy paste gibi benzeri tartışmalar halen devam ettiriliyor. Halen İslâm üzerinde muazzam bir operasyon yapılmaya çalışılmaktadır. Sadece Türkiye'den gelen öğrenciler için değil Ortadoğu'dan, Afrika'dan ve diğer Müslüman ülkelerden gelen bütün öğrenciler üzerinde kendi misyonlarını, kendi ideolojilerini benimseten bir dinî anlayış ileri sürülmektedir. Bu faaliyetler ve açılımlar klasik anlamda sûfizm üzerinden yürütülüyor. Bunu erken dönemde Seyid Hüseyin'in Londra'da görev almasından bu yana görmekteyiz. Yaklaşık 30 seneden beri İngiltere'de, özellikle Kur'ân-sünnet yerine sufizm'i ön plana çıkaran bir çevre vardır. Bu sadece tasavvuf ve klasik sufizm de değildir. Tatbikatı olmayan yani namaz kılmayan, oruç tutmayan, zekât vermeyen, hacca gitmeyen, sadece gönülde düşünce kalmış bir İslâm anlayışını yerleştirme meselesidir.

**Erdem Uygan: Benim asıl taaccub ettiğim şu; İngiltere bir sistem kurmuş ve bunu paraya çeviriyor. "Siz gelin, herhangi bir konuda, ilahiyat da dahil olmak üzere doktora yapın, belge vereceğim, onun karşılığında paramı alacağım" diyor. Peki biz bunu nasıl açıklıyoruz?**

Para verdiğin belge geldiğin ülkede çok iş yapacak.

**Erdem Uygan: Çok iş yapacak! Bütün dünyada geçecek mesela. Bu belgeye talip olan bir Müslüman, ülkesinden kalkıp giden üstelik doktora**

**yapma seviyesine gelmiş biri nasıl olur da İngiltere'de bir Papazdan Ebu Hanife hakkında doktora yapma seviyesine gelir, bu yemi nasıl yutar! Bir akademisyen buna nasıl kanıyor? Asıl taaccup edilmesi gereken onu talep edenin durumu. Burada dediğiniz gibi el-Ezher, İstanbul, Suudi Arabistan, Irak dururken, İmam Ebu Hanife'nin kendi yetiştiği yerler dururken, nasıl gidip de Avrupa'da bir papazdan bu doktorayı yapmaya talip olunur?**

Bu konuda kendi hocalarımla o zaman konuşmuştum. O zaman söyledikleri şey şuydu: Bu bir kültür emperyalizmi. Hatta bu konuda; Avrupa İslâm'ı bir British İslam oluşturma projesidir diyorlardı. Nedir bu? Etrafını kendilerinin belirleyeceği, kendi anladıkları anlamdaki demokrasi ile kendi anladıkları dinî yaşantıyla uyumlu bir anlayışla dinlere yeni bir format atma, şekil verme projesi. Siz buna isterseniz Rönesans deyin ya da farklı isimler adı altında söyleyin. Bu epeyce tartışıldı, son zamanlarda sürreal bir akademisyen tarafından Avrupa İslamı kavramı ortaya çıkarıldı. Türk İslamı var, Hindu, Pakistan İslamı var; o da diyor ki neden bir Avrupa İslamı da olmasın. Nedir bu Avrupa İslamı'nın kaynakları? Bir defa tatbikat olmayacak, sorun çıkartmayacak. Bu çok açık bir şekilde uygulanıyor.

**Mustafa Arslan: Cumadan cumaya belki.**

Cumadan cuma'ya, belki de bayramdan bayrama... Asıl dertleri sosyal hayatta kendilerinin çerçevelediği din anlayışını etkin kılmak, o kabul edemedikleri uygulamalı dini bir şekilde bypass edip, adına da sevgi dini dedikleri felsefeyi yerleştirmek.

**Erdem Uygan: Etkili oluyor mu! Gerçekten orada bir Türk doktora öğrencisi ya da doktorasını tamamlayıp gelmiş kişi gerçekten bu söylediği şekilde mi yetişiyor. Döndüğünde öğrencilerine; orada aldığı, etliye sütlüye dokunmayan, kimseye zararı dokunmayan bir nevi felsefi yeni hoşgörü dinini mi anlatıyor? Böyle şeyler var mı yani?**

Türkiye'de yetişmiş olmalarına rağmen ilahiyatçı bir dekan Kur'an'dan söz edildiğinde çirkinleşebiliyorsa projenin etkilerinden söz edilebilir. Şu anda çok yay-

gın. Onun için Kur'an, Muhammeden Book dedikleri yani Hz. Muhammed'in (sav) yazdığı kitap olarak algılanıyor. Bu yüzyılın başında da böyleydi. Batı Avrupa tarafından yeni bir söylem yok. Sadece yeni bir tatbikat alanı açarak bunu daha genişletip daha güncelliyorlar. Başka bir şey yok. Goldziher zamanında Nicolsan zamanındaki araştırmaların, tartışmaların ve münevver kaynakların olduğu bir Avrupa yok şu anda. Sadece miras yiyorlar. Olanı çok iyi pazarlayıp, kendi kültürlerini kendi sosyal siyasal şartlarını tanıtıp bir takım insanları devşirmeyi hedefliyorlar. Yoksa Avrupa'ya özellikle İngiltere'ye gelen bir şahsın birkaç sene içerisinde ne ilmî ne de dili yutabildiği görüldü. Tarzanca birkaç kelimeden öteye geçilemediğini hepimiz biliyoruz. Benim tanıdığım yüzlerce insan oldu. Daha geçen bir tanesi dekan olmuş. Matematik üzerine gelmişti bir sene kadar kaldı. Ortada ne matematik çalışması ne başka bir şey görüyorsunuz. Sadece cv'sinde İngiltere'de de eğitim yapmıştır yazıyor. Avrupa'yı görmüş, Avrupa'da kalmış diye meslektaşlarından bir adım öne çıkıyor. Bu faaliyet sadece akademisyenlerden ibaret değil. Biliyorsunuz kaymakamlar, hakimler, savcılar,





# Röportaj

HASAN MUSTAFA ARSLAN



askerler, emniyet görevlileri de, görgülerini arttırsın diye yıllardan beri Batı'ya gönderildiler. 40-50 senedir bu var. Gidiyor, biraz etrafı dolaşiyor, valiz çekiyor, bu da oluyor medeniyet. Devletimizin bunu çok iyi görmesi lazım. Daha geçenlerde Ramazandan sonra Ankara'daki İngiltere büyük elçisi bakanlığımızla görüştü; bin tane mastır ve doktora öğrencisi için anlaşma yapıldı. Yine aynı şekilde, yine aynı arzuyla.

**Erdem Uygan: Adam niye yapmasın ki, hem kendi adamını yetiştiriyor, hem para alıyor.**

**Mustafa Arslan: Bin kişi diyorsunuz, bin kişiyi çarpın yüz bin poundla, yüz milyon pound boyutunda bir ekonomi...**

**Erdem Uygan: Ekonomiyi de geç kendi fikrini dünyaya empoze ediyor.**

**Fatih Orum: Özellikle sizin şu konudaki kanaatinizi öğrenmek için, Erdem Bey'in biraz önceki sorusundan da hareketle soruyorum. Erdem Bey dedi ki: "Türkiye'deki ilahiyatçı böyle ucuz bir numarayı nasıl yiyor?" Acaba şöyle olabilir mi? Bizim buradaki eğitim sistemimiz, ilahiyat eğitimi dahil, bitik olduğu için lisans öğrencisi zaten diplomalı cahil olarak mezun oluyor. Batı'ya gittiğinde kaldırımına, parkına, caddelerine çarpılıp, medeniyetin ve bilimin beşiğine geldiğini düşünüyor ve önüne konan her şeyi hakikat kabul ediyor. Dolayısıyla kendisine dikte ettirilen her şeyi kapıyor, sonra da onu buraya geldiğinde pazarlamaya çalışıyor olabilir mi? Yani bizim**

**eğitim sistemimizin çarpıklığı sorunun bir parçası olabilir mi! Aksi halde bir papazın riyasetinde bir Müslüman öğrenci nasıl fıkıh usulü alanında doktora çalışması yaptığına kendisini inandırabilir?**

Bu çok açık. Bir defa zaten yabancı dil, yabancı bir kültür çevresine giriyorsunuz. Çocukluğumuzdan beri bir kompleks haline gelmiş. Batı Batı demenin ta Tanzimat'a kadar dayanan bir arka planı var.

**Erdem Uygan: Artık üç yaşında İngilizce öğrenmeye başlıyor çocuklar.**

Evet şimdi anaokullarına kadar indi biliyorsunuz. Öyle olunca İngilizce öğrenimi insanda bir kompleks oluyor. İlahiyat eğitiminde ve bütün sosyal ve siyasal bilimler alanında Batı'nın bizlere verebileceği hiçbir şey yok. Sadece bu da değil. Bakınız; fen bilimlerinde, bilim ve teknoloji de şu anda verebileceği bir şey yok. Bunun için size bir örnek vereyim. Mesela Apple'in kurucusu Steve Jobs, biyografisinde; "sessiz sedasız ben kalıp Japonya'ya gittim ve Sony şirketinde uzun zaman etütler yaptım" diyor. Dikkat buyurun neden Sony? Çünkü Sony o zaman bu konuda teknoloji üreten en önemli kaynaktı. Steve Jobs açık açık "ben gittim oradan copy paste yaptım ve bilgi devşirdim" diyor. Bugün Iphone dünyanın en önemli şirketlerinden biridir. İşte ilim diyorsak burada çok iyi tahlil etmemiz lazım. Tercihler konusunda, teklifler konusunda şunu söylemek istiyorum; bir defa Uzakdoğu'da OPO, LENOVO, HTC, ACER gibi birçok dünya devi olan kurumlar var. Mesela İngiltere basınında geçen hafta Huawei şirketinin bir yazısını okudum. "Dört sene içerisinde dünyadaki bütün mobile teknolojilerini elimize alacağız." diyorlar.

**Erdem Uygan: Şu an çoğu onların elinde**

Mesela bir hedef belirliyorlar, bunu şunun için söylüyorum, bunlarla bir takım birlikler yapılabilir. Yani artık körü körüne gözümüzü kapatarak gidip, binlerce, on binlerce talebe göndermek yerine artık bu tip kurumlarla ortak çalışmalar, birlikte projeler yapılabilir. Orta, kısa ve uzun vadeli. Aksi halde, söylenildiği gibi artık Yaşlı Avrupa'dan bizim alacağımız ne sosyal ne siyasal bilimlerde, çok dikkat buyurun, artık fen bilimlerinde

de bir şey kalmadı. Artık trendleri belirleyen yepyeni bir Uzakdoğu var. Uzakdoğu'da da ciddi çalışmalar olduğunu görüyoruz. Özellikle yazılım teknolojisi alanında da büyük şirketler merkezlerini artık Doğu'da kuruyor. Onun için ABD bile artık gidip orada çalışma, oradan nemalanmayı kendisine bir hedef seçiyorsa bizim de özellikle bilim ve teknoloji ile uğraşan şirketlerimizin, eğitim kurumlarımızın buna dikkat etmesi lazım. Bu bakımdan gerçekçi olmalıyız. Türkiye hem tarihsel şartları dolayısıyla hem bizim Osmanlı, Selçuklu, Harezmi geçmişiyle dolayısıyla bilim ve teknolojisini bu topraklarda inşa etmesi lazım. Bunun Konya'da, Kayseri'de, Erzurum'da, Antep'te, Urfa'da olması lazım. Kendi insanımızın içinde olması lazım.

İlahiyat için de mutlaka önlemler alınmalı. Ben karşılaştığım için söylüyorum, papazların yanında doktora yapan birçok insan var. Artık kendi enstitülerimizi kendi fakültelerimizi kurarak, uluslararası İslam Enstitüleri açarak, bunların sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel iş birliği yapacak kadrolarını oluşturmak lazım. Bunlardan bir tanesinin Malezya'da olduğunu biliyoruz. Malezya'da böyle bir üniversitesi varmış. Neden İstanbul'da da olmasın? Neden Konya'da olmasın? Neden Kayseri'de olmasın? Neden Sivas'ta olmasın?

Özellikle eğitimle ilgili yetkililerimiz harekete geçmeli. Bu konuşmalarımız inşallah bir yerlere ulaşır. Bu konularda epey raporlar yazdım fakat maalesef hep bir takım engellere takıldı. Bundan bir yirmi yıl önce bir siyasî parti için de yazmıştım. Onun vermiş olduğu rahatlıkla da konuşuyorum. Biz bunları sürekli hatırlatıyoruz ama devletin bu işe mutlak suretle el atması lazım. Sadece üniversiteler değil en kalite eğitimin

İlahiyat için de mutlaka önlemler alınmalı. Ben karşılaştığım için söylüyorum, papazların yanında doktora yapan birçok insan var.

artık Türkiye'de olması lazım. Fen bilimlerine gücümüz yetmiyorsa söylediğim gibi büyük kurumlarla ortaklıklar oluşturarak bu topraklarda yapılması lazım. Sosyal, siyasal, iktisadî bilimlerde Türkiye'deki yetişmiş insan kalitesinin yeter olduğunu düşünüyorum. Sadece ciddi derecede kurumlar oluşturarak Ortadoğu'ya, Kuzey Afrika'ya, Kafkaslara, bütün Türki Cumhuriyetlere ortak bir proje oluşturulması lazım. Ancak bu şekilde Osmanlı Hinterlandı dediğimiz coğrafyamıza sahip çıkabiliriz. Yoksa kendi başımıza olur, söylediğimiz gibi sadece klasik söylemlerimizle kalırsak ve sadece yine Batı'ya binlerce öğrenci göndererek bu şekilde metotsuz ve hedefsiz kalırsak, açık konuşmak lazım, sadece taklitten öteye gidemeyiz.

**Mustafa Arslan: Şimdi her ilde bir üniversitemiz var aslında. Üniversite sayısı konusunda sıkıntımız yok ama içerik konusunda ciddi problemlerimiz var galiba.**

**Erdem Uygan: Kaliteyi biraz arttırmak lazım.**

**Mustafa Arslan: Bir dostum Türkiye'deki fakültelerde genelde bir lise üstü eğitim alındığını söylüyordu. Batı'da vaka üzerinde çalışmaların daha fazla yapıldığından konuşmuştuk. Yani biz aslında nitelik olarak orada bir şeylerin bittiğini düşünüyoruz ama metot olarak kendi ülkemizdeki üniversitelerde de vaka eğitimleri üzerine çalışmaları arttırmamız gerektiğini düşünüyorum. Biraz önce dediğiniz Steve Jobs'un gidip Japonya'da Sony'de çalışması önemli. Niye gidip bir üniversitede çalışmıyor? Demek ki aslında gidilecek yer üniversite derslikleri değil, faal işletmelerin ar-ge birimleri. Çünkü iş orada ürüyor. Sonuçlara buralarda gidiliyor. Üniversitelerde ise bunlara altyapısı olan insan yetiştiriyor. Ama asıl işler ar-ge birimlerinde meyve veriyor.**

Bu çok doğru. Windows'un kurucusu olan Bill Gates'de aynı şeyi söylüyor. Bill Gates üniversite Profesörlerini ve üniversiteleri küçümser. Bu şu demektir, bir defa pratik hayatta uygulamaya geçmeyen bilimin ne faydası var? Bunu tartışmışlardı. Bugün İngiltere'de de aslında çok tartışılıyor. Mesela 15-16 yaşına kadar

# Röportaj

HASAN MUSTAFA ARSLAN

çocuklara bir takım bilgiler veriyoruz, bir takım bilgiler pompalıyoruz ama bu bilgi hangi aşamalarda gerekli? Bu tartışılıyor. İlk dört sene içerisinde çocuklara bilgi bile vermiyorlar. Mesela tanıdıklarımın hareketle söylüyorum, ilkokulda, ilk dört sene içerisinde bir çocuk normal olarak yazı yazıp da şöyle çok basit işlemleri yapabilecek bir seviyede değil. Çok enteresan. Az önce dedik ya İngiltere'de farklı arayışlar var diye. İşte Eğitim Sekreterliği dediğimiz Milli Eğitim Bakanlığı sürekli bir şeyler deniyor. Acaba bir yerde bir yanlışlık mı yapıyoruz? Daha doğrusu, çağdaş sistemlerin gerektirdiği bütün eğitim sistemlerinin tekrar okunup tekrar ele alınması gerekir. Belli bir takım çalışmalar da yok değil. Ama şu da var ki az önce hocamın söylediği acaba bu yaştaki çocuklara bu bilgileri vererek biz doğru mu yapıyoruz? Yanlış mı yapıyoruz? Hani teşvik nereden başlayacak? Teşvik nasıl olacak ki bu insanlar bir takım şeyleri üretsinsin ve bir takım şeyleri kendileri başarabilsin, kendilerini ön plana çıkarabilsin. Bu ciddi derecede tartışılıyor.

Fakat ar-ge çalışmaları çok önemlidir. Kıta Avrupa'sında Almanya'da da bu böyledir. Almanya'da da



mesela bir çok alanda öğrenciler fabrikalarda oluşmuş ar-ge alanlarında çalışırlar. Türkiye'de bir beş on yıl önce bu meslek liselerinin tartışması olmuştu ya Almanya gibi bir yerde böyle bir şeyin olması mümkün değildir. Çünkü Alman biliminin, teknolojisinin, sanayisinin temelini zaten o eğitim sistemi oluşturuyor.

**Erdem Uygan: Bütün yatırımını sanayiye yapıyor.**

Tabi oraya yapıyor.

**Erdem Uygan: Türkiye'den giden ilahiyatçılara Hristiyanlık eğitimi almış hocalar tarafından bir İslam doktorası yaptırılıyor. Peki kendi ilahiyatçıları yetiştirirken bir sistemleri var mı?**

Eğer İngiltere'yi konuşacak olursak gerçekçi olmak lazım, İngiltere'de bu çok zayıf. İngiltere'de biliyorsunuz, zaten Anglikan kilisesi dediğimiz bir kilise oluşturmuşlar. Bu kilisenin başı şuandaki Kraliçe. Katolik kilisesinden ayrılmış, kraliçenin kendisi İngiltere kilisenin de başıdır aynı zamanda. Kendilerine has bir itikat biçimi belirlemişler. Fakat o ayrı bir konudur, ne zaman isterseniz ayrıca konuşuruz. Onun için İngiltere'de öyle pragmatizm dediğimiz uygulamaya yönelik dini eğitimler çok popüler falan bir alan değildir. İlk başta söylediğim gibi daha çok felsefi bir tarafı var ve kiliselere gidenlerin sayısı her geçen gün çok daha azalmaktadır. Sadece yaşı 50-60'ın üzerinde olan insanlarda bir düzenlilik görülüyor. Bu konuda ciddi derecede araştırmalar var.

**Erdem Uygan: Kilise değil de Hristiyan ilahiyatçı yetiştirme seviyesini soruyorum.**

Hristiyan ilahiyatçı klasik olarak kendi okullarında var zaten. Klasik Protestan ve Katolik okulları var. Talep gelmediği için ciddi derecede bir artış yok.

Tekrar başa dönersek bütün hedefleri bir sevgi dini oluşturup dinler cümbüşü çerçevesinde bir sınır belirlemek ve mümkün olduğu kadar sadece felsefi tarafı ön plana çıkmış, uygulaması olmayan yeni bir dinî akide ortaya çıkarmaya çalışıyorlar. Özellikle bunun altını çizmek lazım. Buradan giden insanları tartışmak istemiyorum. Siz Avrupa'da din olgusu veya din ya-

şantısı ile ilgili mastır yapabilirsiniz. Bu anlaşılabilir. Ama bir şahsın, İslâm'a ait bir mezhep imamının fıkıh usulü hakkındaki görüşünü ve düşüncesini gidip de bir papazdan almanın ben mantığını anlayamam. O zaman da ilgili arkadaşlarımıza söylemişim, bunların bir kısmı çok yetkili oldular, bir kısmı Ankara'da çok üst yerlerde, bir kısmı ilahiyat fakültelerinde dekan falan. Bunlar bizzat tanıdığım insanlar ve İngilizce'nin popülaritesine sığınıyorlar. Mevcut sıralamada bir adım öne çıktığınızı düşünüyorsunuz, cv'nize yurt dışına gitti, eğitim aldı diye yazıyorsunuz, aslında eğitim falan yok. Sadece klasik çok az bir sınırla ifade edebileceğimiz küçük bir ansiklopedik bilgidен öteye gitmeyen bilgi, başka bir şey yok aslında.

**Fatih Orum: İngiltere üzerinden konuşacak olursak, yine Türkiye'den ve diğer Müslüman ülkelerden oralara gidip lisansüstü çalışma yapanlara, müfredat ve tez konuları hususunda bilinçli yönlendirmelerin yapıldığını söyleyebilir misiniz?**

## Eğitim Kültür Emperyalizminin aracı...

İngiltere açısından bakarsak, tarihsel olarak biliyorsunuz İngiltere çok yakın zamana kadar İslâm dünyasının yüzde 90'ını, neredeyse hepsini işgal etmişti. Onun için bir emperyal bakış açısı vardır. Yani dinî konuda da kendisini belirleyici olarak görmektedir. Bir takım fevri ön plana çıkmış bazı şiddet hareketlerinin arkasına sığınarak, dini tamamen kendi kontrolünde, yeniden şekil vermeye yönelik ciddi tartışmalar var. Onun için az önce söylediğim gibi bu konuda özellikle klasik dediğimiz veya onların tabiriyle Ortodoks İslâm'dan vazgeçip Sufi İslâm'ı ön plana çıkaracak düşünceye dayalı veya İslâm'a girmiş farklı düşünce ve kültürlerden gelmiş kaynakları ön plana çıkaran bir sistem üzerinde çalışma yapıldığını biliyoruz. Ama konulara gelince bu konular tamamen oradaki hocanın oradaki yetkili şahsın inhisarındadır, yani devlet kalkıp da, benim en azından bildiğim kadarıyla, şu şu konuda çalışma yapacaksın diye bir hocayı veya bir üniversite yetkilisini falan yönlendirmez. Bunlar za-

Tekrar başa dönersek bütün hedefleri bir sevgi dini oluşturup dinler cümbüşü çerçevesinde bir sınır belirlemek ve mümkün olduğu kadar sadece felsefî tarafı ön plana çıkmış, uygulaması olmayan yeni bir dinî akide ortaya çıkarmaya çalışıyorlar.

ten o emperyal kültürü benimsemiş, en azından yaşları kırk elli civarında insanlar. O kültürel atmosferi ve seçtiği konuyu gayet iyi biliyorlar. Ancak öğrencinin kalkıp ben şu alanda çalışmak istiyorum deme şansı yok, belki de öyle bir hocası yok, öyle olunca, diyor ki mesela, "ben İran Şii dünyası üzerine çalışacağım veya çalıştım." Yahut üzerine çalışılmış bir alan veriyorsunuz, hoca da kendine yakın bir alandan konu veriyor, sağdan soldan devşirilenlerle hazırlanan tezi kabul ediyor. Sistem öyle çalışıyor orada. Dediğim gibi devlet değil hocalar yönlendiriyor. Asıl hedef tabii ki İslâm'ı konjektürel olarak yönlendirmektir. Siyasal, sosyal herhangi bir alerji, terör hiçbir faaliyet içerisinde olmadan, Batı kültür ve değerleri ile yoğrulmuş sivil toplum değerleriyle yeni bir anlayış ortaya çıkarılmaya çalışılıyor. Bunlar British İslâm'ın alt başlıklarıdır. Bu konuda çok daha fazla detay verebilirim. Mesela en önemli şeylerden bir tanesi şudur. Yurtdışından hoca getirmeyi engellemeye çalışıyorlar. Taze fidanlık teşkil edecek, yurt dışında büyümüş, eğitim almış bir insanın kalkıp da işte Londra'da bir hoca olarak atanmasını veya Müslümanların en yoğun yaşadığı Manchester gibi yerlerde Müslüman çocuklara, yetişkinlere eğitim vermeyi, onlarla yakın derecede ilgilenmeyi engelliyorlar. Bu, hocanızı da, âliminizi de, öğretmenlerinizi de biz yetiştiririz iddiasıdır. Bundan şu çıkıyor, bir yönlendirmeye tabi tutuyorlar. Söylediğim gibi bu bir nevi tarihsel olarak birlikte yaşanan azınlıklara kendi kültür ve değerlerimizi ciddi şekilde gizli veya açık bir şekilde yönlendirme ile alakalıdır. Bu bir inter-grup düşüncesidir. Bizde de gulamhaneler vardı biliyorsunuz. Enderunlar vardı. Bizdeki uygulamalar çerçevesinde

# Röportaj

HASAN MUSTAFA ARSLAN

de bakıldığı zaman bu uluslararası olarak bir emperyal kültürün tabii bir neticesidir. Mesela II. Abdülhamit'in Balkanlar'daki kiliseler politikasında da benzeri şeyler vardır. Mesela bizim cihan padişahımız, o kiliselerin birleşmesini engellemiştir, çünkü görüyordu ki, eğer kiliseler birleşirse, özellikle Bulgar kilisesi, Yunan kilisesi aleyhte bir netice doğuracaktı ki zaten Sultan Abdülhamit'ten sonra, ne kadar haklı olduğu ortaya çıktı. Yani devletler ara sıra kendi gelecekleri için bu tip şeyler yapabilirler diye düşünüyorum.

**Mustafa Arslan: Yani şu anda zaten İngiltere'nin veya Batı'nın talep ediliyor olması bir zorlama gibi algılanıyor. Çünkü talep eden bir kitle var. Bize bu diplomayı veriyorlar.**

Cebri bir şey değil de sanki kendi kendiliğinden gelişen bir kültür değişmesi gibi. Sanki kendiliğinden bir kültür değişimi olmuş gibi. Yetişkin bir çocuk İngiltere'de ailenin çocuğu değildir, devletin çocuğudur. Kendi çocuğunuz da olsa bir kız çocuğuna hiçbir suretle bağıramazsınız, hiçbir zaman hiçbir fiziki harekette bulunamazsınız. En ufak bir gerekçeyle o çocuk alınır ve 18 yaşına kadar belli yerlerde büyütülür. Yani çocuğa sen artık İngiliz şemsiyesi altında bir vatandaşın misyonu veriliyor. Orada büyüyen çocuklarımızın hemen hiçbiri Galatasaray, Fenerbahçe'yi tutmaz. Ya Arsenal'i ya Chelsi'yi tutar. Yani çocuk bir değişime giriyor. Hani bizim vaktiyle Şerif Mardin'in bahsettiği mahalle baskısı var ya, mahalle baskısının çifte kavrulmuşunun yapıldığı yer İngiltere'dir. Fakat özgürlükler çerçevesinde bunu yedirdiği için tepki çekmez. Ambalaj çok kalitelidir. Tarihsel emperyalizmi de var. Her zaman söylüyoruz ya nerede bir ateş varsa İngi-

Fakat taaccup edilecek taraf şurasıdır; biz Müslümanlar olarak yani Türkiye'deki ilahiyat hocaları yani üniversite neden, niçin, hangi sebeple kalkıp da öğrencilerini doktora ve mastır için bu insanların kapılarına gönderir! Bunları anlamakta zorlanıyorum açıkçası.

liz onu çok güzel bir maşa ile kaldırır ve transfer eder. O emperyal kültürün getirdiği bir şeydir, sadece eğitim alanında değil, her alanda böyledir. O kadar güzel gelir, kaldırır ki siz "Ne kadar da güzel" dersiniz. Size içinize dökme fırsatı verir. Mesela yolda silahlı bir polis hiç göremezsiniz. Bu sadece İngiltere'ye mahsustur. 25 senedir ordayım, çok polis gördüm orada ama bir tane silahlı polis görmedim, bir tane asker görmedim, yoktur böyle bir şey. Muazzam derecede bir özgürlükler ülkesidir, böylelikle kültürel olarak sizi kendisine bağlıyor. Yani yeni yetişen neslin orada kalması durumunda bunların çok büyük bir ihtimalle kendi atalarının kültürlerinden vazgeçip British olmaları kaçınılmaz bir hale geliyor. Emperyal kültür dediğimiz şey, asimile dediğimiz şey aslında bu.

**Fatih Orum: Mücteba hocam sizi bulmuşken sormak istediğim bir soruda şu; siz de muhtemelen İngiltere'den takip ediyorsunuzdur. Türkiye'de zaman zaman ilahiyat alanında bir takım tartışmalar yaşanır. Bir örnek vermek gerekirse, tarihselcilik adı altında Kur'an'ı küçümseme ve Kur'an'a yönelişi esasında bir usulsüzlük, bir sapkınlık olarak görme ve bunu da akademik ağızla yapma gibi. Şimdi acaba bunları dışarıdaki bir mutfakta hazırlanan ve Müslüman ülkelerde servis edilen projeler olarak düşünebilir miyiz? Böyle bir ihtimal de olabilir mi?**

## Kur'an yaşam kitabı olarak algılanmıyor...

Bu konuda çok haklısınız, zaten az önce söyledim, bu tarihsel olarak 19.y.y.'da yapılmış. Kur'an araştırmaları yapılmış ve neticeler kendi dini akideleri çerçevesinde bir yere oturtulmuş. Mesela İncil onlar için neyi ifade etmektedir diye baktığımız zaman İncil onlar için açıkçası bir otobiyografidir. Bizde hadislere bile tekabül etmiyor, siyer gibidir açıkçası. Önce bir kutsal kitaptan onlar ne anlıyor diye baktığınız zaman bunu görürsünüz. Yoksa bizdeki akide gibi, Allah kelamıdır, her harfi dokunulmazdır, kıyamete kadar değişmezdir diye bakmıyorlar. 60'lı yıllarda mesela Mehmet Aydın Hoca

bu söylemi Türkiye'de ilk söyleyenlerdendir. Mesele Mehmet Aydın Hoca Kur'an'ın bir kısmı tarihseldir demiştir. O da İngiltere'ye çıkmıştır. İngiltere'de felsefe üzerine doktora yapmıştır. Onun için bizim ilahiyat konuşmalarında ve okumalarında tartışmaları görmüşüzdür, bütün papazlar kitaplarına sadece tarihsel olarak bakarlar zaten. Onlar için konsül kararları çok önemlidir. Konumuz değil ama benzeri durum Şia'da da bu böyledir. Benim Şii hocalarım vardı. Onlar da Ayetullah'a önem atfederler. Onun söylediği Allah'ın sözü olur, bizdeki icma da sonradan eklenmiştir ama Şia'daki icma bizdeki icmaya rahmet okutturur. Onlar icmayı ilahî bir kaynağa oturtturarak Allah'ın söylediği gibi muamele ediyorlar. Onun için biliyorsunuz Ayetullah Humeyni demiştir ki; *"bizde öyle makamlar vardır ki kendisine kitap inmiş bir nebi dahi o makama ulaşamaz."* O, şûrayı kastederek söylüyor. İngiltere'deki duruma dönersek evet bunlar tarihsel kitaplar çerçevesinde kendi backgroundlarındaki kitap anlayışıyla ve akidesiyle bakarlar. Ben bunun böyle bakılmasını Hristiyan ilahiyatının ve teolojisinin gelişimi açısından bakıldığında bunu normal görüyorum. Fakat taaccup edilecek taraf şurasıdır; biz Müslümanlar olarak yani Türkiye'deki ilahiyat hocaları yani üniversite neden, niçin, hangi sebeple kalkıp da öğrencilerini doktora ve mastır için bu insanların kapılarına gönderir! Bunları anlamakta zorlanıyorum açıkçası.

#### **Erdem Uygan: Tarihselcilik de öyle yayılıyor.**

Bir tanıdığım vardı benim, sanırım o da millet vekili oldu. Din algısı konularında çalışmalar yapmıştı. Avrupa'da din algısı, İngiltere'de din algısı ile ilgili istatistik çalışmalar için ya da Hristiyanlık üzerine bir takım çalışmalar yapabilirsiniz. Bu normal görülür. Din nasıl algılanıyor? kimler kiliseye gidiyor? kimler gitmiyor? diye böyle bir takım sosyolojik ağırlıklı çalışmalar yapılması gereklidir de ama ilahiyat alanında Ebu Hanife, İmam Şafi, İmam Malik hakkında doktora yapıyorsanız bu sorgulanır. Bu tamamen kültür emperyalizmiyle alakalıdır. Sadece kültür emperyalizmi de dememek lazım, belki de siyasal emperyalizm de vardır. Çünkü sizi kontrol ediyor, sizi dinî hayatınızdan kültürel haya-



tınızdan, ekonomik hayatınızdan ve birçok alanlardan sizi ihata altına alıyor. Sizi modern anlamda kontrol ediyor. Vaktiyle Filistin'li Ebu Said vardı. "Amerika'daki Emperyalizmin Keşif Kolu Oryantalizm" adlı kitabı vardı. Bu dönem oryantalizmin artık kuluçka devrini geçirip tamamen üretime geçtiği bir dönemdir. Yani elde edilen bilgilerin hayata devşirildiği bir dönemdir. Çünkü yazılanlar yazıldı, söylenenler söylendi. Artık Batı şu anda; biz bunları nasıl sürdürebiliriz, uluslararası hegemonyamız nasıl devam eder derdindedir. Onun için rahmetli Cemil Meriç söylerdi seksenli yıllarda; "Batı sağcısıyla solcusuyla Hristiyan'dır" derdi. Ona bugün şunu eklemek lazım; "Batı sağcısıyla solcusuyla emperyalisttir." Bunun en son örneğini biz İngiltere'den gördük. Irak'ta bir buçuk, iki milyon insanın hepsini katlettiler. Sonra da "sorry!" dediler... Yani bir "sorry" ile bir özür dilemeyle işin kapanacağını düşünüyorlar. Kabul etmek lazım İngiltere'de bazı çevreler ciddi derecede buna bir takım siyasal hücumlar yapıyor. Fakat İngilizler bunu manupile etmede son derecede mahirdirler. Çünkü emperyal kültür böyle bir şeydir. Tüm bunlara rağmen Uzakdoğu'dan, Avrupa'dan, Ortadoğu'dan ve özellikle bizim kendi coğrafyamızdan binlerce insan maalesef gidip orada eğitim alıp da belli bir yere gelme telaşı içerisinde. Maalesef bunun bir karşılığı da var. Avrupa'yı biz gözümüzde büyütüyoruz. Bunlardan vazgeçip ilme yönelmek lazım. Şuna da eminim, ilimle uğraştığınız zaman sizin metodolojiniz gelişir. Üretmediğiniz zaman hangi alan olursa olsun taklitçilikten öteye gitmezsiniz. Bu,

# Röportaj

HASAN MUSTAFA ARSLAN

dinde böyledir, felsefede böyledir, ilimde de böyledir. Mutlaka sahaya girip az önce Mustafa hocamın söylediği gibi ar-ge çalışmaları için sahaya inip çalışmalar yapmak lazım. İlim ve dil arasındaki en önemli ilişki mutlaka üretimdir. Hakeza İngilizce dediğimiz dil de toplama bir dildir. Arapça'dan işte bildiğimiz gibi Fars, Hint dillerinden, Avrupa dillerinden özellikle Almanca gramer merkezli olması dolayısıyla bütün dillerden toplama bir dildir. Bin sene önce İngilizce diye bir dil yoktu zaten. Hepimiz bunu biliyoruz, böyle bir dil yoktu. İngilizler Almanlar'la, Almanlar Ruslarla akrabadırlar. Bizim Kafkaslardaki, Türk Cumhuriyetlerindeki kardeşlerimizle kan bağıımız olduğu gibi akrabadırlar. Özellikle ikinci dünya savaşından sonra Amerika'nın ön plana çıkması emperyal dil olması, artık İngilizce'yi olmazsa olmaz durumuna getirmiştir. Uluslararası ilişkilerde karşılıklı konuşabileceğiniz bir takım anlaşmalarda mutabık olacağınız bir dilin olması gerek. Bu dil 1920'li 30'lu yıllarda Fransızca'ydı. Tanzimattan sonra bizde bir Fransız hayranlığı vardı fakat bu son 60-70 senedir dünyanın her tarafında artık İngilizce hakim oldu. Dil mutlaka öğrenilmelidir fakat emperyal tarafını göz ardı etmemeniz gerekir. Her dil özellikle genç yaştaki çocuklarımız için karşınızda kurşunu içinde olan bir silah gibidir. Şunu çok iyi görmek lazım, çünkü dil sadece konuşma değildir, size etrafında getirdiği kültürü de aşılacaktır. Ondan sonra artık "hiçbir şey bu merkezlessiz, bu memleketsiz olamaz" demeye başlıyorsunuz. Bu sadece bizde yoktur, başkalarında da vardır. Mesela bir Pakistanlı, bir Hindistanlı için Londra şehri, Times nehri, muazzam bir yerdir. Oradan tanıdıklarım olduğu ve bunu gözlemlediğim için söylüyorum. Bir Pakistanlı için Londra'da bir evin olması çok farklı bir duygudur. Bunun için, duyuyoruz binlerce, milyonlarca poundlar harcıyorlar. Bir İngiliz pasaportu alabilmek için ne dümenler çeviriyorlar.

**Mustafa Arslan: Oktay Sinanoğlu'nun dediği gibi öğrendiğiniz yabancı dille bilim falan yapılmaz. Bunu tam anlamış olduk.**

Oktay Hoca bunu ta 1950-1960 yıllarında yaşamıştı. Tecrübesi arttıkça insan bu iş muhasebeyi yapıyor, bu

muhasebe de kendiliğinden olmuyor. 25-30 yaşındaki birinin bir iç muhasebe yapması çok zordur. Bu iş tekamülü gerektirmektedir. Bir sosyolojik gözlemleme oluyor. Bu gözlemleme az önce sizinle konuştuğumuz gibi sadece öyle bir sene içinde falan olacak bir iş değil, bu insanları tanıyorsunuz, aralarındaki sohbetleri dinliyorsunuz, konuşmalara bakıyorsunuz, ondan sonra şunu söylüyorsunuz; biz bu ipin ucunu ne zaman kaçırdık? Şimdi adama bakıyorsunuz, çevrendeki adamların kalitesine bakıyorsunuz, öyle gözümüzde büyüttüğümüz gibi de değiller. Tek özellikleri kurumsal olarak bir merkezleri var. Karar alma mekanizmasındaki insanlar, alanlarında çok iyi yetişmişler. O insanlar trenin lokomotifleri gibi toplumu taşıyorlar. Yoksa aklınıza gelmesin ki bir parkta oturan üç beş tane İngiliz yan yana geldiği zaman bizim gibi böyle devlet, memleket de kurtarmazlar. Bir futbol maçıyla ilgili beş on saat konuşur. Veya başka bir şey, çünkü tamamen sistem oturmuş. Devletin sürekliliği de olduğu için yüz yıllardır böyle bir devlet telakkisi ve sistemi değiştirme, işte kraliçeyi yerinden edip sarayı yerinden edeceğim diye böyle bir düşüncesi yoktur. Bunu şunun için söylüyorum, bir devlet geleneği vardır ve çok entere-san hepimizin çok iyi bildiği gibi Anayasal hareketler falan orada tamamen gelenekler çerçevesinde yürür. Toplumla öyle bir birlik ve beraberlik oluşturmuş ki, orasını iyi anlamak lazım. Burada sorgulanması gereken şey, acaba biz de millet olarak eteğimizin altına sakladığımız bütün taşları devre dışı bırakarak harmoni içerisinde yaşayacağımız bir sosyal siyasal rejim oluşturabilir miyiz? Bunu düşünmemiz lazım. Yani



Açık konuşalım bizim millet olarak, devlet olarak ne sosyal siyasal ilimlerde ne de fen ilimlerinde Batı'dan alabileceğimiz hiçbir bir şey yok.

yok mesela 60-70 senedir gitsin medeniyet öğrensin, görgü öğrensin diye birçok talebe gönderiyoruz fakat çok kısa bir zaman içerisinde yine kendi fabrika ayarlarımıza dönerek bu düzen böyle gelmiş böyle gider diye meseleyi kapatıyoruz. Kendi kanaatime göre Avrupa'dan alacağımız bizim mutlaka toplumun harmoniyle barış içerisinde uygunluk içerisinde şartları ile birlikte yaşayabileceği bir sosyal siyasal sistem ve bu sistemi kontrol edecek toplumun her kesimini kucaklayabileceği bir sistem oluşturmamız lazım. Eğer bunu yapabilirsek açık konuşalım bizim millet olarak, devlet olarak ne sosyal siyasal ilimlerde ne de fen ilimlerinde Batı'dan alabileceğimiz hiçbir bir şey yok. Defalarca bu işin içinde olan arkadaşlara söyledim. Sizin bu konuda ilmî olarak çalıştığınız alanda şu hocaların şu Batı üniversitelerinin size faydası nedir? En fazla yüzde 10 dur demişlerdir. O da nedir? Etraf güzel, bakımlı caddeler, sokaklar görüyorsunuz, kaldırımlarda çamur yok, yaşam biçimi dediğimiz şey sizi cazibesıyla etkiliyor. Ancak yaşınız otuz beşi geçtikten sonra o zaman takkeyi masanın üzerine koyuyorsunuz. Acaba

biz bir yerde yanlışlık mı yapıyoruz diyorsunuz. 35 yaşından sonra oluyor bu, belli bir yaştan sonra oluyor. Cahit Sıtkı Tarancı'nın dediği gibi bunu belli yaştan sonra sorgulamaya başlıyorsunuz. Bunu ben Amerika'da, İngiltere'de, farklı farklı yerlerde eğitim görmüş insanların çoğuna söyledim, değer mi değer mi diye, tabi ki kültürel normları açısından yetişmiş insanlarımız bu tip konulara ciddi derecede eleştiriler getirir.

**Vedaat Yılmaz: Hocam şimdi Batıda sufizm felsefesi üzerinde bir takım emperyal projeler üretildiğini söylediniz, peki Türkiye'de sufist hareketlerin, nurculuk gibi, bundaki yeri nedir?**

Bu biraz netameli bir konudur, çok özetin özetini söyleyeyim; Türkiye'deki nurculuk hareketinin bir iç nurculuk hareketi vardır, bir de son zamanlarda uluslararası pazara çıkan, pazarlanan bir nurculuk hareketi var. Bizzat biliyorsunuz Said Nursi'nin kendisi Hristiyan Müslümanlardan falan bahseder. Kendi kitaplarında da vardır Said Nursi'nin. Müslümanların Hristiyanlara tabi olacağı falan, böyle çok enteresan şeylerden bahseder. Kendi kanaatime göre Nurculuk Ortadoğu'daki bütün dünyanın, maniheizmin, zerdüştlüğün ve oradaki bütün bu eski düşünce ve felsefelerin ortaya çıkarmış olduğu bir folklordur. Türkiye'de biraz daha zorlarsak belki paralel bir din olarak da kendisi çok kısa bir zamanda deklare edebilir. Çünkü kaynakları itibariyle ciddi derecede Şia'dan beslenmiş. Ciddi derecede bir Şia gerçeği var. İslâm dünyasında da onun için sadece nurculuğu değil de doğu dünyasından, Hinduizmden, Budizm'den etkilenen, Türkiye'de bir Türklerin Müslüman olması ile ilgili apayrı bir konu var. Ayrı bir konudur ama size şu kadar söyleyeyim, Fuat Köprülü'nün "Türk Edebiyatında ilk Mutasavvıflar" adlı bir kitabı vardır, bunu 1917 veya 18 de yazmıştır. Böyle genç yaşta yazmış olduğu bir kitaptır. Aynı şekilde söyler, "biz Türkler İslamiyet'i Araplardan değil bozulmuş hali ile İranlılar'dan aldık." Bu bir defa ilk başlıktır. Yani bunu tam olarak 98 sene önce söylemiş. 2016'dayız, 98 sene önce söylenmiş bu lafın altına, Türkiye'de henüz herhangi bir şey eklenmemiştir. İslam tektir, İslam Allah'ın dinidir. İslam yeryüzünde Al-





# Röportaj

HASAN MUSTAFA ARSLAN

lah'ın tek dinidir. Ebedi olarak da biz bunu böyle anlarız. İslam Türklükle Pakistanlı'lıkla, Hinduizm'le, şunla bunla mahalli şekillere girdiği zaman içinden çıkılmaz, daha anlaşılabilir hale gelir. Bu bakımdan evet Avrupa'da da özellikle sufizm pompalamasının asıl sebebi az önce söylediğim bir takım saiklerdir. Bir defa dinin dışarda cemaatle yaşanan bir uygulanan bir alanı vardır. Bu uygulamalardan Batılılar son derece rahatsızlar. Bunu açık açık konuşmak lazım. Bunun yerine onu tekrar manupile edecek, hani Londra'da öldürülen Ali Şeriatî'nin dediği "dine karşı din ile" onu aynı paralel şekillerde götürülecek, fakat belli zaman sonra da asimile edecek bir takım formüller arıyorlar. Bu ayan beyan açıktır.

**Mustafa Arslan: Nurculuğa yapılan Kur'ân'sız din hareketi eleştirileri de bundan dolayı herhalde. Kur'ân'ı okumayın risalelerle işi geçiştirin yaklaşımdan dolayı...**

## Kur'ân'sız İslâm Pompalanıyor!

İyi niyetli arkadaşlarımız da var. O konuda biliyorsunuz okuma grupları var, yazarlar grubu, şu grup, bu grup diye. Fakat bunlara da bir hasta doktor ilişkisi edasıyla Kur'ân sünnet çerçevesinde dini anlatırsak kendi katkımız olmadan sanırım şimdilik en doğru yoldur. Açık konuşayım bu son olaylardan sonra kendi çevremdeki insanlardan çok kaliteli çok güzel geri dönüşümler oldu. Bu neden oluyor? Çünkü bütün haritayı görmeye başlıyorsunuz. Bütün sistemi görmeye başlıyorsunuz. Dikkat ederseniz yakın zamanda Allah'tan başkasına kul olmayın diye ta Cumhurbaşkanımız bile söyleme ihtiyacı hissetti. Bu Allah'tan başkasına kul olmanın bir takım sonuçları vardır; bildiğiniz gibi kurumları vardır. Bu kurumların adı ne olursa olsun onların mutlaka kendilerini gözden geçirmeleri gerekir. Allah'ı ve elçisi olan kitabını devre dışı bırakıp da bir takım insanları öne çıkararak Allah'a ibadet eder gibi ona yaklaşım ondan beklemeye başladığınız zaman, ne kadar değildir dense de bu sufizmin daniskasıdır. En yüksek seviyesidir. Hepimizin bildiği gibi işte bu Hint dinlerinde-

İngiltere'de tarih felsefecisi meşhur Prof. Kerl vardır, onun çok güzel bir lafı vardır, tam yeri geldi diye söylüyorum "Üç beş tane barbarın Uzakdoğu steplerinde birbirini tepeleyip yönetimi devralması, değiştirmesi bizi niye ilgilendirsin! Biz menfaatlerimize bakarız" der.

ki Nirvana dediğimiz en yüksek kutsi değerle hemhal olup birleşmeden İslâm'a devşirilmiş tarihsel şeylerdir.

**Erdem Uygan: Oryantalizme artık Batı'nın ihtiyacı kalmadı, çünkü şu an sahada zaten pratiğe dökülmüş vaziyette dediniz. Bugün acaba Batı'da yetişen Müslüman ilahiyatçılar artık batının ya da İngiltere'nin oryantalist ihtiyacını karşılıyor diyebilir miyiz? Çünkü artık tarihselci dediğimiz kişiler oryantalistleri katlamış vaziyette, akidenin bozulmasına sebebiyet verebilecek şekilde bir takım söylemlerde bulunuyorlar, kitaplarını yazıyorlar ve üstelik bu kitaplarını yazmayı da bırakın bugün Türkiye'deki gibi ilahiyat fakültelerinde öğrenci yetiştiriyorlar. Lisansüstü öğrenci yetiştiriyorlar. Doktora öğrencisi yetiştiriyorlar. Dolayısıyla artık oryantalistlere ihtiyaç kalmamıştır denilebilir mi?**

## Emperyalizmin tek hedefi Menfaat

1950'li yıllarda Amerika'da sanatkar olan meşhur William Dean'in "International Emperyalizm" diye meşhur bir kitabı vardır. Oradaki hedef şudur; siz bir yer işgal ettiğiniz zaman önce gidip kendi gücünüzle o bölgeyi kontrol ediyorsunuz. Daha sonra o bölgeyi idare edecek elemanlar yetiştiriyorsunuz ve o elemanlar daha sonraları İngiliz klasik emperyalizminde olduğu gibi artık valilerinizle, bir müddet sonra valileri de devre dışı bırakarak genel valilerle işleri yürütüyorsunuz.

İngilizlerin Ortadoğu Valisi vardı. Asya valisi vardı. Valiler yetiştirerek ne yapıyor? Kademe kademe kendi kadrosunu kurarak artık kendisine ihtiyaç hissetmeden yönetimden asıl hedefine ulaşıyor. Asıl hedefi menfaattir. İngiltere’de tarih felsefecisi meşhur Prof. Kerl vardır, onun çok güzel bir lafı vardır, tam yeri geldi diye söylüyorum “Üç beş tane barbarın Uzakdoğu steplerinde birbirini tepeleyip yönetimi devralması, değiştirmesi bizi niye ilgilendirsin! Biz menfaatlerimize bakarız” der. Onlar o coğrafyanın İngiltere’ye ve dünya emperyalizmine faydası nedir buna bakarlar. Dikkat buyurun bu çok önemlidir. Neden? Çünkü o yönetim ile bugünkü aynıdır. Demokrasiden insan haklarından söz eden Tony Blair’in az önce verdiğim örneğindeki gibi milyonlarca insanı sakat, öksüz ve yetim bıraktılar. Bu şu demektir; asıl hedefleri emperyalizm ama emperyalizmden kastedilende İngiliz menfaattir. Son üç yüz senelik İngiliz emperyalizmi bu menfaat çizgisi üzerinedir. Bu emperyalizm nasıl gelişmiştir? O adadaki küçük devlet nasıl olup da yeni Zelanda’ya, Arjantin’e kadar muazzam bir pergel açmıştır? Bu başka bir konudur.

#### **Erdem Uygan: Bizi ilgilendiren kısmı ilahiyat eğitimi.**

İlahiyat eğitimi her alanda olduğu gibi burada da beklidikleri şey kendi kontrollerinde olmasıdır. Bir Ankara valisi, bu memlekete kominizm gelirse onu da biz getiririz demişti ya, mantık aynı mantıktır. Kendilerinin kontrol edeceği ilahiyat, sosyal ilimler, ekonomik damarlar, finansal kaynaklar vs. bütün hedef budur. Yani bugün emperyalizmden biz artık menfaati anlıyoruz. Bu ister sosyal bilimlerdeki alanlar olsun ister siyasal bilimlerdeki alanlar olsun. Bugün hatta İngiltere’nin kendi konumunu aşan Çin’le olan ilişkisi dediğimiz Yuanla British Paundunun birleştirilmesi meselesinde de bunu görüyoruz. İngiltere, Avrupa’ya artık gereksizdir gözüyle bakmaya başladı. Avrupa’dan gerekli bir menfaatimiz olamaz diye farklı fikirler yükseldi. Bunun altında derin İngiltere vardır. Avrupa topluluğu son 20 senede Almanya’yı çok güçlendirdi. Çünkü Almanya’nın alt yapısında muazzam derecede motor ve

teknolojisi vardır. Alman şirketleri örneğin otomobil şirketleri İngiltere’deki bütün otobüs şirketlerini satın aldılar. Sadece bir Volkswagen hepsini satın aldı. Böyle halleri de gördükleri için yeni kaynaklar, yeni damarlar arıyorlar. Şuan en büyüğü Çin’deki bu büyük para piyasasıyla evlilikler yapıp orayı kendi ülkesinde devşirmeyi konuşuyorlar. Onun için İngiliz Parlamentosu’nda şu yazar “İngilizler’in ebedi dostlukları yoktur, İngilizler’in ebedi menfaatleri vardır.” İngiltere budur. Dilde de kültürde de bütün iş birliklerinde asıl hedefleri tarihsel kaynakları itibarıyla ilişki kurdukları o ülkelerden menfaatlerin devşirilmesi ve bu kanalların açık tutmasıdır. Bunu böyle anlamak lazım.

**Mustafa Arslan: Bu lafın üzerine en son, “Dünyada nerede bir ateş varsa orada bir İngiliz maşası vardır.” lafını da bu kayıtlara alalım. Ana konumuzla ilgili arkadaşların soracağı bir başka soru yoksa bu sohbeti bitirelim. Yoksa bu kitap ve hikmet dergisini oldukça kalın basmamız gerekiyor. Çok teşekkür ederiz. ağızınıza sağlık. Allah razı olsun.**